

Opas Akryylisten Hammaskojeiden Käyttäjille

Ohjeita proteesien, oikomiskojeiden ja purentakiskojen
hoitoon ja ylläpitoon

Suomen Hammasteknikkoseura ry

Tämä julkaisu on tarkoitettu akryylisten hammasproteesien, purentakiskojen ja irrotettavien oikomiskojeiden käyttäjille ja heitä hoitaville henkilöille.

Ohjeet on laadittu Suomen Hammasteknikkoseuran aloitteesta. Haluamme antaa laitteen valmistajan ammattitaidon käyttöösi ja kertoa, miten hammaskoje säilyisi hygieenisenä ja kestäisi mahdollisimman pitkään.

Mitä akryyli on?

Hammasproteesit, purentakiskot ja oikomiskojeet valmistetaan erilaisista akrylaateista, joita tavallisesti kutsutaan proteesiakryyleiksi.

Akryyliä on käytetty hammasproteeseissa jo 1940-luvulta lähtien; se on hyvin tutkittu ja turvalliseksi todettu materiaali. Sen koostumus ei juurikaan ole muuttunut viime vuosikymmeninä, joten nämä hoito-ohjeet pätevät myös vanhoihin proteeseihin.

Suomen hammaslaboratorioissa käytetään pääasiassa keittoakryyliä ja kylmä- eli korjausakryyliä. Koostumukseltaan nämä akryylit ovat samankaltaisia ja siksi keittoakryyliin voidaan tehdä korjauksia kylmäakryyllillä.

Akryyli kestää hyvin suun vaihtelevia olosuhteita, kuumia tai kylmiä juomia ja ruokia, happamuuden vaihteluja ja pureskelemista. Lisäksi akryylistä hammaskojetta voi mukauttaa ja korjata suussa tapahtuviin muutoksiin esimerkiksi lisäämällä kiinnityskoukkuja tai hampaita proteesiin.

Oikein valmistetussa proteesimuovissa ei ole huokosia, eikä siitä liukene kemikaaleja.

Puhdistaminen

Hammaskojeiden huolellinen puhdistaminen on yhtä tärkeä osa päivittäistä suuhygieniaa kuin hampaidenkin puhdistaminen. Likainen hammaskoje aiheuttaa pahanhajuista hengitystä, lisää kariesen riskiä ja altistaa limakalvoja tulehduksille.

Puhdistusmenetelmän täytyy olla sellainen, ettei se naarmuta, syövytä tai muuten vaurioita akryyliä. Lika, bakteerit ja sienet tarttuvat helpommin naarmuuntuneeseen ja huokoiseksi muuttuneeseen pintaan.

vasen kuva: Bakteeriplakkia proteesin pohjassa
oikea kuva: Hammaskiveä ja värjäytymiä proteesin pinnassa

Mitä puhdistamiseen ei saa käyttää?

Akryylin pinta naarmuuntuu, jos pesemiseen käytetään hankaavia aineita, kuten hammastahnaa. Myös liian hapan tai kemiallisesti sopimaton puhdistusaine syövyttää akryylin pinnan huokoiseksi ja sameaksi.

Väärän desinfiointiaineen vaurioittama proteesi

Usein kuulee omatekoisista puhdistusliuoksista, joihin on käytetty tavallisia kotoa löytyviä puhdistusaineita kuten kloriittia, kalkinpoistoainetta, etikkaa, desinfiointiaineita, soodaa tai saippuaa. Ne eivät sovi hammaskojeiden puhdistamiseen. Turvallisen tuntuista aineista voi syntyä yhdisteitä, jotka reagoivat akryylin kanssa.

Hammaskojeita ei voi desinfioida mikroaaltouunissa, sillä se haurastuttaa akryylin. Kuumassa vedessä akryyli muuttaa muotoaan ja vääntyy, siksi hammaskojetta ei saa keittää eikä pestä astianpesukoneessa.

Kattilassa keitetty proteesi

Mitä aineita puhdistamiseen voi käyttää?

Ruokakaupat ja apteekit myyvät proteesienpuhdistusaineita, jotka soveltuvat kaikille akryylisille hammaskojeille. Puhdistamiseen myydään kotikäyttöön tarkoitettuja desinfioivia poretabletteja, tahnaa, vaahtoa ja laimennettavia liuoksia, jotka voivat liuottaa myös hammaskiveä.

Puhdistusaineen lisäksi tarvitaan harja. Tavallinenkin hammasharja käy, mutta proteesien puhdistamiseen suunniteltu harja on helppo-käyttöisempi ja tehokkaampi. Proteesiharjassa on paksu varsi ja pehmeät harjakset, jotka on muotoiltu ulottumaan syviin koloihin.

TOIMI NÄIN

- ♦ Ota hammaskoje pois suusta sormilla ja huuhtelee. Voit laittaa sen likoamaan veteen, jossa on puhdistusaineliuosta.
- ♦ Harjaa omat hampaat hammastahnalla ja -harjalla. Puhdista myös hammasvälit ja ikenien hampaattomat kohdat. Noudata hammaslääkärin ja suuhygienistin antamia ohjeita.
- ♦ Puhdista hammaskoje proteesiharjalla ja puhdistusaineella. Toimi puhdistusaineen käyttöohjeen mukaan. Muista harjata joka puolelta, erityisen huolellisesti ikeniä ja hampaita vasten tulevat kohdat. Puhdista varovasti myös metalliset osat.
- ♦ Jos pelkää pudottavasi hammaskojeen, voit harjata sitä vesiastian tai froteepyyhkeen yllä.
- ♦ Huuhtelee hammaskoje huolellisesti ja laita se säilytysrasiaan tai takaisin suuhun.

Muista aina asettaa hammaskoje paikoilleen sormien avulla. Paikoilleen pureminen rasittaa hammaskojeen rakennetta ja usein toistettuna rikkoo sen. Saatat samalla myös vaurioittaa hampaita ja ikeniä.

Akryylisten hammaskojeiden säilytys

Purentakiskoja ja joitakin oikomiskojeita käytetään öisin tai vain joitakin tunteja päivässä. Toisinaan proteesiakin on pidettävä pois suusta. Miten hammaskojeita pitäisi silloin säilyttää?

- ♦ Harjaa hammaskoje puhtaaksi ennen säilyttämistä.
- ♦ Käytä säilytykseen vesitiivistä, muovista, säilytykseen sopivaa tuotetta, kuten Minigrip-pussia, pakasterasiaa tai muuta vastaavaa.
- ♦ Pidä hammaskoje poissa pienten lasten ja lemmikkien ulottuvilta.
- ♦ Säilytä huoneenlämmössä. Akryyli haurastuu kylmässä ja vääntyy liian kuumassa.

Ehdottoman tärkeää on harjata hammaskoje puhtaaksi ennen säilytykseen laittoa, ettei lika kuivu kiinni sen pintaan ja jotta kosteaan säilytysympäristöön tulisi mahdollisimman vähän bakteereita.

Akryyli imee itseensä jonkin verran kosteutta ja siksi se voi kutistua hieman kuivuessaan. Se kuitenkin palautuu kosteassa takaisin entiselleen. Akryylin valmistajat eivät kuitenkaan suosittele säilyttämään hammaskojetta kuivana pitkään. Jos akryylin sisäinen kosteus haihtuu, kojeen muoto saattaa muuttua pysyvästi. Jos kuivuneen hammaskojeen paikoilleen laittaminen on hankalaa, voi sitä liottaa puolen tunnin ajan noin 40–45-asteisessa vedessä. Jos hammaskoje on ollut pitkään poissa käytöstä, eikä se liottamisen jälkeen mene paikalleen tai tuntuu epämukavalta, se pitää sovittaa uudelleen hammaslääkärin vastaanotolla.

Limakalvo-ongelmien hoidon yhteydessä hammaslääkäri saattaa suositella proteesin säilyttämistä kuivana öisin. Kuivassa säilyttämisen etu on, että bakteerit ja sienet lisääntyvät hitaasti akryylin kuivalla pinnalla. Proteesi täytyy puhdistaa huolellisesti ennen kuivana säilyttämistä, ettei sen pintaan jää bakteeriplakkia tai jäämiä ruoasta. Kiinni kuivunut lika tekee proteesista epämukavan ja aiheuttaa lisää limakalvo-ongelmia.

Jos limakalvot ovat terveet, voi huolellisesti puhdistettua proteesia käyttää myös öisin.

Vesilasissa säilyttäminen suojaa kolhuilta ja estää lian kiinni kuivumista. Vedessä säilyttäminen ei kuitenkaan tarkoita, että hammaskojetta tarvitsisi puhdistaa harvemmin. Vesi on bakteereiden lisääntymiselle erittäin suotuisa ympäristö. Jos veteen on lisätty desinfioivaa ainetta, hammaskoje täytyy huuhdella ja harjata huolellisesti ennen käyttöä, ettei siihen jää desinfiointiainetta.

Tarkkaile hammaskojettasi

Puhdistamisen yhteydessä on hyvä tarkkailla hammaskojeen kuntoa. Pintaan syntyneet säröt voivat ennustaa rikkoutumista tai heikentynyttä istuvuutta. Jos metalliset kiinnityskoukut tai -lenkit tuntuvat löysiltä tai hammaskoje muuten lonksuu käytössä, kannattaa ottaa yhteyttä hammaslääkəriin. Ruoanmurujen lisääntynyt kertyminen proteesin alle voi olla merkki heikentyneestä istuvuudesta. Tällöin pohjaaminen saattaa olla tarpeen.

Ota hammaskojeesi aina mukaan hammaslääkəriin ja kerro mahdollisista ongelmista, kuten säröistä, lonksumisesta, huonosta istuvuudesta tai kivusta.

Proteesin pohjaus

Pohjaaminen mukauttaa proteesin suuhun sopivaksi. Hampaiden poiston jälkeen luinen ienharjanne alkaa vetäytyä. Aluksi vetäytyminen on nopeampaa, mutta myös pitkään hampaattomana olleet ikenet muuttavat pikkuhiljaa muotoaan. Kun suun muoto muuttuu, proteesin pohja ei enää noudata ikenen muotoa. Tästä johtuen proteesi tuntuu löysältä tai keikkuu, kerää ruoan muruja ja likaa alleen sekä altistaa limakalvojen tulehduksille ja liika-kasvulle. Pohjaustarpeesta voi viestiä myös proteesin halkeaminen.

Pohjaamista varten tarvitaan suusta jäljennös. Se otetaan laittamalla jäljennösainetta proteesin pohjaan ja painamalla se paikalleen suuhun. Sen jälkeen proteesi toimitetaan hammaslaboratorioon, missä proteesin pohja täytetään uudella akryyllillä suun muotojen mukaiseksi.

On täysin yksilöllistä, kuinka usein proteesi tulisi pohjata. Tarpeen arvioi hammaslääkäri tai erikoishammasteknikko, siksi on tärkeää mainita suun tarkastuksen yhteydessä proteesiin liittyvistä tunteuksista.

Pohjaus parantaa proteesin käyttömukavuutta, pidentää sen käyttöikää ja ehkäisee limakalvon sairauksia.

Jätä korjaaminen ammattilaiselle

Jos hammaskoje menee halki, murtuu tai jos proteesista irttaa hammas, ota yhteyttä hammaslääkäriin tai erikoishammasteknikkoon.

Kiusaus käyttää pikaliimaa vaivan välttämiseksi voi olla suuri, mutta tulee kalliiksi. Itse korjailtu hammaskoje on lopulta käyttökelpoton, sillä pienikin asentovirhe liimauksessa pilaa hammaskojeen. Pikaliima ei saa aikaan kemiallista sidosta liimattavien kappaleiden välille ja siksi liimaus ei kestä.

Hammaslääkäri tai erikoishammasteknikko ottaa tarvittaessa suusta jäljennökset ja toimittaa korjaustyön hammaslaboratorioon. Hammasteknikko käyttää korjaamiseen akryyliä, joka sitoo irronneen hampaan kemiallisesti ja korvaa rikkoutuneen kohdan saumattomasti uudella muovilla. Korjaamisen yhteydessä voidaan rakennetta vahvistaa akryylin lisäksi erilaisilla tukimateriaaleilla uudelleen rikkoutumisen välttämiseksi.

Huolellinen käsittely pidentää hammaskojeen käyttöikää.

Teksti ja kuvat: Tiina Ryyti ja Marjo Stöckell

Kuvat sivuilla 4 (vasen kuva) ja 5 Teppo Kariluoto

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Suomen Hammasteknikkoseura ry

Suomen Hammasteknikkoseura ry

Tämä julkaisu on tehty osana Metropolia Ammattikorkeakoulun hammastekniikan koulutusohjelman opinnäytetyötä yhteistyössä Suomen Hammasteknikkoseura ry:n kanssa vuonna 2014.